

17.02

CZWARTEK, GODZ. 19.00, SALA KAMERALNA

Źródło Aretuzy

Christian Danowicz – skrzypce

Robert Morawski – fortepian

Program

Józef Elsner (1769–1854)

Sonata D-dur na skrzypce i fortepian op. 10 nr 2 [13']

I. Allegro

II. Scherzando. Allegretto

III. Rondo. Allegro moderato

Claude Debussy (1862–1918)

Sonata g-moll na skrzypce i fortepian [13']

I. Allegro vivo

II. Intermède. Fantasque et léger

III. Finale. Très animé

Karol Szymanowski (1882–1937)

Sonata d-moll na skrzypce i fortepian op. 9 [20']

I. Allegro moderato

II. Andantino tranquillo e dolce

III. Finale. Allegro molto quasi presto

Źródło Aretuzy na skrzypce i fortepian z cyklu *Mity* op. 30 [6']

Maurice Ravel (1875–1937)

Tzigane na skrzypce i fortepian [10']

Christian Danowicz / fot. Łukasz Rajchert

W programie koncertu kameralnego w wykonaniu Christiana Danowicza i Roberta Morawskiego znalazły się dzieła niezwykle barwne, pełne intrygujących efektów brzmieniowych. Uzupełnieniem znanych, lubianych i cenionych kompozycji Claude'a Debussy'ego, Maurice'a Ravela i Karola Szymanowskiego będzie dzieło Józefa Elsnera.

Urodzony w Grodkowie na Opolszczyźnie Elsner uważany był za jednego z najwybitniejszych polskich twórców pierwszej połowy XIX wieku. Jego talent muzyczny dostrzeżono wcześniej – już w 1782 roku w kościele św. Wojciecha we Wrocławiu wykonano motet *Ave Maria gratiae plena* niespełna trzynastoletniego twórcy. W 1786 roku Elsner rozpoczął studia teologiczne na wrocławskiej uczelni, nie ukończył ich jednak, gdyż trzy lata później wyjechał studiować medycynę w Wiedniu. W 1799 roku osiadł na stałe w Warszawie. Cieszył się wielkim autorytetem nie tylko jako kompozytor, ale także jako pedagog i organizator życia muzycznego oraz założyciel i rektor Szkoły Głównej Muzyki. Pomimo tych licznych osiągnięć przez wiele lat pamiętano o nim głównie jako nauczycielu Fryderyka Chopina, a jest on przecież autorem symfonii, bardzo licznych oper, mszy, kantat, a także dzieł kameralnych czy *Passio Domini nostri* op. 65 – jedynej pasji w muzyce polskiej przed Pendereckim. Dorobek kompozytorski Elsnera wraca do task dopiero w obecnych czasach. Doceniono na przykład przebojową, pełną energii *Sonatę D-dur* na skrzypce i fortepian op. 10 nr 2, która opublikowana została w 1805 roku i składa się z trzech części: *Allegro*, *Scherzando*. *Allegretto* oraz *Rondo. Allegro moderato*.

Sonata g-moll jest ostatnim ważnym dziełem Debussy'ego. Powstała w 1917 roku i w zamierzeniu autora miała być trzecim ogniwem w cyklu sześciu sonat przeznaczonych na różne instrumenty. Ostatnia z nich miała zawierać w składzie wszystkie wykorzystane wcześniej instrumenty. Jednak francuski kompozytor nie zdołał już ukończyć cyklu. Debussy wziął udział w prawykonaniu tego utworu jako pianista. Był to jego ostatni publiczny występ. Dzieło charakteryzuje się wysmakowaną kolorystyką oraz narracją urozmaiconą pod względem artykulacji o koronkowo brzmiące flazolety. Wiele w nim także odcinków, w których kompozytor nakazał grać skrzypkowi *sur la touche* (inaczej *sul tasto*), czyli przy gryfie, co daje miękkie, nieco przyciszony i ciemny dźwięk. Debussy podpisywał wszystkie napisane w czasie I wojny dzieła *musicien français* – muzyk francuski.

Z kolei *Sonata skrzypcowa d-moll* jest wczesnym dziełem Szymanowskiego, jeszcze późnoromantycznym i pozbawionym uderzającej oryginalności jego późniejszych kompozycji. Jednak dar melodyczny tego autora połączony z umiejętnością budowania przejmującej i angażującej słuchacza narracji sprawił, że utwór ten w zasadzie od zawsze cieszył się dużym zainteresowaniem publiczności. Chociaż sam kompozytor w późniejszych latach za sonatą nie przepadał, to stwierdził, że jest to „rzecz pod każdym względem popularna”. *Źródło Aretuzy*, pierwszy z trzech poematów

na skrzypce i fortepian z cyklu *Mity* z 1915 roku, to już Szymanowski poszukujący nowych środków wyrazu, odważny i radykalny eksperymentator przekraczający kolejne granice. Niezwykle bogata jest tu paleta środków kompozytorskich: skrzypce grają momentami *sul ponticello*, czyli przy podstawku, co daje dźwięk ostry i jaskrawy, są tu długo trzymane migotliwe tryle i tremolanda, eteryczne flażolety czy zmysłowe glissanda. Wszystkie te środki znakomicie oddają migotanie i szemranie tytułowego źródła, a całości dopełnia giętka, arabeskowa melodyka. Inspiracji do powstania dzieła dostarczyła grecka mitologia – nimfa Aretuza uciekając przed niechcianą miłością boga Alfejosa, przemieniła się w tytułowe źródło, leżące nad morzem na wyspie Ortygia. Szymanowski był w pełni świadom wartości *Mitów*; pisał o nich tak: „moje ulubione utwory, dźwiękowo i technicznie bardzo oryginalne, a przy tym to dobra muzyka”. Kompozytor pisał te dzieła przy wydatnym udziale Pawła Kochańskiego i uważał go nawet za ich współautora.

Podczas pobytu w Londynie w 1922 roku Ravel spotkał węgierską skrzypkaczkę Jelly d'Arányi, która wykonywała w jednym z salonów jego *Sonatę na skrzypce i wiolonczelę*. Kompozytor poprosił ją później o zagranie kilku węgierskich i cygańskich melodii. Skończyło się wspólnym muzykowaniem do białego rana. Ravel postanowił wówczas, że napisze dla d'Arányi nowy, dowcipny i wirtuozowski utwór. Tak powstała ukończona dwa lata później rapsodia *Tzigane*, która zakończy koncert. To arcybarwny pastisz i parodia efektownych (a często nawet efekciarskich) utworów skrzypcowych pisanych u schyłku XIX wieku na fali nieco powierzchownego zainteresowania muzyką cygańską. O powierzchowności tej świadczy fakt, że Ravel w swoim utworze nie pokusił się nawet o wykorzystanie skali cygańskiej. Rapsodię otwiera długie, ekspresyjne solo skrzypiec (*Lento, quasi cantenza*). Flażolety, tryle, tremolanda, glissanda, wielodźwięki – wszystkie te elementy tworzą barwną, rozmigotaną całość, nie tylko piękną i pełną uroku, ale też piekielnie trudną dla solisty. Ravel przeznaczył swój utwór na skrzypce i fortepian lub luthéal – bardzo rzadko używany wariant fortepianu brzmiący podobnie jak cymbały. Szybko powstała także popularna wersja na skrzypce i orkiestrę.

Oskar Łapeta

Projekt realizowany w ramach obchodów stulecia odzyskania niepodległości oraz odbudowy polskiej państwowości

niepodległa

Organizator:

NFM – instytucja kultury miasta Wrocławia współprowadzona przez:

